

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Kumlaby kyrka

*Visingsö församling i Jönköpings kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2005:46

Jonas Haas

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Kumlaby kyrka

*Visingsö församling i Jönköpings kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport, foto och ritningar: Jonas Haas. Grafisk design: Anders Gutehall. Tryckning och distribution: Britt-Marie Littorin Håård

Jönköpings läns museum. Box 2133. 550 02 Jönköping Tel: 036-30 18 00. E-post: info@jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2005

Innehåll

Innehåll	3
Inledning	5
Bakgrund.....	5
Syfte.....	5
Inventeringens uppläggning.....	5
Kulturhistorisk bedömning	5
Sammanfattande beskrivning.....	6
Beskrivning och historik	7
Kyrkomiljön.....	7
Historik	7
Kyrkobyggnaden.....	9
Kulturhistorisk karakterisering och bedömning.....	10
Sammanfattning	11
Händelsehistorik	12
Källhänvisningar	15
Arkiv	15
Litteratur	15
Tekniska och administrativa uppgifter.....	15

Inledning

Bakgrund

På uppdrag av bsv arkitekter och ingenjörer, Värnamo har Jönköpings läns museum utfört en kulturhistorisk inventering och karakterisering av Kumlaby kyrka. Arbetet har utförts i samband med upprättande av vård- och underhållsplan för kyrkobyggnaden och ska ingå som en del av detta. I Gränna-Visingsö pastorat har vård- och underhållsplanen upprättats av civilingenjör Karin Arvidsson. Arbetet bekostades av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades och avslutades under 2005, den gäller för kyrkobyggnader som är anlagda före 1939 eller omfattas av Kulturminneslagen och som fortfarande är i bruk. Rapporten omfattar en genomgång av kyrkobyggnadens historik, beskrivning av exteriör och interiör och en beskrivning av dess kulturhistoriska värde. Antikvarie Jonas Haas vid Jönköpings läns museum har varit rapportansvarig.

Syfte

Syftet med karakteriseringen är att öka kunskapen om det kulturhistoriska arv som kyrkobyggnaden bär på. Mer konkret ska arbetet ligga till grund för de vård- och underhållsplaner som ska tas fram av varje församling och som är en förutsättning för att efter 2006 kunna söka kyrkoantikvarisk ersättning från stiftet. Rapporten ska också kunna ingå i länsstyrelsens och läns museets underlagsmaterial vid beslut i ärenden som berör kyrkobyggnaderna.

Inventeringens uppläggning

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering och en arkivsökningsdel. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsstyrelsens arkiv över ärenden, med kopior från ATA:s arkiv i Stockholm. Jönköpings läns museum har också ett arkiv över handlingar och pressklipp mm. Befintlig hembygdslitteratur har använts i förekommande fall. Arkivuppgifterna utgör således en sammanfattning av genomgångna arkiv och omfattar inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkans byggnadshistoria.

Rapporten är upplagd med en inledande kort sammanfattning, en beskrivning av kyrkomiljön och historiken i löpande text samt en beskrivning av kyrkans nuvarande utseende. Därefter följer den kulturhistoriska värderingen och bedömningen, och sist en händelsehistorik med händelser listade i kronologisk följd.

Kulturhistorisk bedömning

Den kulturhistoriska bedömningen har gjorts av Jönköpings läns museum i samarbete med Länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkas egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkor i stiftet och landet. Den kulturhistoriska värderingen och bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda byggnadsdetaljer utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån det kulturhistoriska värdet tas beslut om vilka åtgärder som får företas samt vilka som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

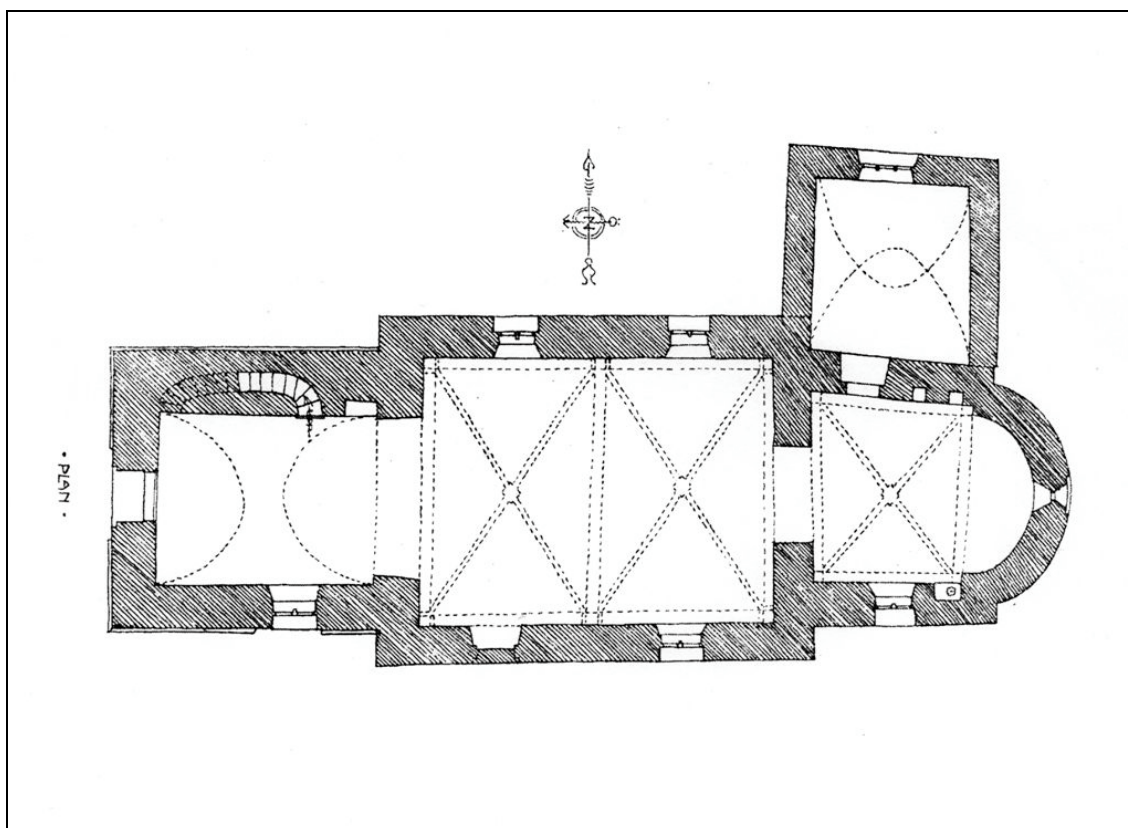
Denna rapport ska finnas tillgänglig på Växjö stift, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings länsmuseum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Sammanfattande beskrivning

Fastighetsbeteckning: Kumlaby 1:1

Jönköpings kommun, Visingö församling, Kumlabys socken, Gränna-Visingsö kyrkliga samfällighet, Vista kontrakt, Växjö stift, Jönköpings län.

Kumlaby kyrka uppfördes omkring 1100-talets mitt och omfattade då nuvarande långhus, kor och absid i öster. Tornet i väster uppfördes en kort tid därefter och ytterligare en tid senare byggdes det på till sin nuvarande höjd, troligen under 1200-talet. Sakristian tillkom under 1400-talet och vid samma sekels slut valvslogs kyrkan och försågs med kalkmålningar av en okänd målare. Dessa kalkmålningar kalkades över 1636 då kyrkan togs ur bruk och istället användes som skola. Efter en längre tids förfall då kyrkan stått öde restaurerades den 1922 till sitt nuvarande skick, med framtagna kalkmålningar från både 1400-talet och 1600-talet. Kumlaby kyrka ger idag en ovanligt bra möjlighet att uppleva ett medeltida rum utan fast bänkinredning. Kyrkan är enkelt inredd med predikstol, altare och en del tavlor från 1600-talet som har flyttats hit från Brahekyrkan i samband med restaureringen 1922. Dopfont och triumfbågens krucifix är från 1900-talet. Kyrkan används idag endast vid enstaka tillfällen som gudstjänstrum, och omges av en kyrkogård med många bevarade stenvårdar från 1600-talet.

Plan över Kumlaby kyrka upprättad av Anders Roland 1908.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Kumlaby kyrka ligger i Visingsö socken, vars huvudkyrka är Brahekyrkan från 1636. I nära anslutning till Brahekyrkan, (ursprungligen kallad Ströja kyrka) ligger grevarna Brahes Visingsborg, uppförd på 1500-talet och på öns södra spets ligger resterna av Näs, kungaborgen som idag är Sveriges äldsta profana byggnadsverk. Visingsö socken omfattar ön som ligger i Vätterns södra del.

Kumlaby kyrka fotograferad från luften 1937 av Oscar Bladh. ATA.

I kyrkans närhet ligger både den gamla och nya prästgården. Den gamla prästgården fungerar nu som hembygdsgård, uppförd på slutet av 1600-talet och är en timrad envåningsgård med vita knutlådor och omfattningar. Söder därom ligger den nuvarande prästgården – en tvåvånings timrad byggnad med sexdelad plan. Prästgården flankeras av två timrade magasinsbyggnader med kvadratisk grundplan. Till kyrkomiljön hör även gårdsanläggningen Kumlaby 6:3 med en mangårdsbyggnad i 1 ½ plan, knuttimrad och panelklädd med två timrade envånings flyglar.

Kyrkan är omgiven av en kyrkogård som avgränsas av en kallmurad stenmur, södra delen har inte varit i bruk på länge och innehåller flera ålderdomliga stenvårdar, flera från 1600-talet bland annat. Östra delen av kyrkogården utmed kyrkogårdsmuren är fortfarande i bruk.

Historik

Kumlaby kyrka har en lång och händelserik historia. Den har långa perioder stått öde och oanvänd, och paradoxalt nog har detta varit anledningen till att den idag är så ovanligt väl bevarad.

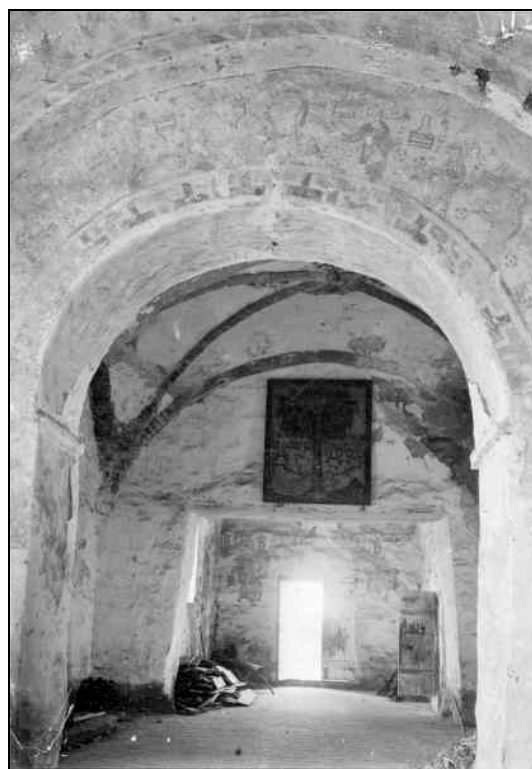
Kyrkan uppfördes under 1100-talet mitt. Vissa forskare (J. H. Stagnér, 1919) menar att det skedde under Sverker den äldres regeringstid (1134-1156). Visingsö hade sedan länge varit i den sverkerska ättens ägo och Sverker den äldres son Carl VII Sverkersson valde även ön till sitt huvudresidens. Den ursprungliga kyrkan bestod av långhus med kor och halvrund absid som uppfördes av lokal sandsten och skiffer. Tornet uppfördes något senare men ändå ganska nära inpå, troligen i slutet av 1100-talet. Tornet uppfördes i två etapper, först i en bara en våning vilket man kan se av skillnader mellan våningsplanen i material och murningsteknik. Tornet hade dock inte någon förbindelse med övriga kyrkan, det hade en egen ingång på södra sidan medan kyrkan hade sin ingång mitt på södra långhussidan, samt en till koret. Sakristian är troligen uppförd på 1400-talet, vid samma tid som man valvslog kyrkan. Innan valven slogs hade troligen takstolen varit öppen och synlig inifrån. I slutet av 1400-talet eller möjligen i början av 1500-talet försågs dessa valv och väggar med kalkmålningar. Målaren är okänd. Eventuellt har man också vid samma tidpunkt byggt på tornet.

Fram till 1600-talet hade Visingsö två socknar – förutom Kumlaby (Kumla) socken även Ströja (Strö) socken. Kumlaby kyrka verkar ha varit ön huvudkyrka, fram till dess att Per Brahe byggde om och till Ströja kyrka. Denna stod färdig på nytt 1636, och då slogs de båda socknarna ihop till Visingsö socken med Ströja kyrka som huvudkyrka. Kumlaby kyrka som därmed blev överflödig kom istället till användning till den av Per Brahe grundade ”Braheskolan” – en trivialskola med tre klasser; en i koret, en i långhuset och en i tornet.

Inför detta gjordes flera större ändringar i kyrkobyggnaden. Skolklasserna behövde mer ljus vid lektionerna och nya stora rektangulära fönsteröppningar togs upp, både i norra och i söder. Tornet kortades ner och en altan byggdes högst upp för elever att skåda stjärnor ifrån. De södra ingångarna murades igen och ersattes av en ingång i tornets västra mur. Dessutom kalkades medeltidsmålningarna över och ersattes av målade barockornament. Samtidigt som kyrkobyggnaden tjänade som skola användes ändå kyrkogården som Visingsös begravningsplats. 1754 anordnades dock en kyrkogård även vid Brahekyrkan och därmed minskade antalet begravingar vid Kumlaby. 1811 flyttades Braheskolan från Visingsö till Jönköping och kyrkan ställs tom och utan funktion.

Församlingen hade dock intresse av att bevara kyrktornet med de båda klockorna som fortfarande användes vid begravingar och helgmålsringningar. Även långhuset var av intresse att bevara eftersom det kunde användas till sockenmagasin – något som de 1823 fick tillstånd att använda kyrkan till. Med tiden förföll dock kyrkan och det skulle krävs för mycket insatser för att få kyrkan i stånd som sockenmagasin. Fram till 1876 stod byggnaden i stort sett oanvänd och underhölls endast sparsamt och bara vid akuta behov. Därefter, fram till 1884 användes kyrkan av missionsförsamlingen som möteslokal innan den byggdes sig ett eget hus. Missionstiden föranledde inga större ändringar i bygganden.

Mellan 1884 och 1922 stod kyrkan åter öde och tjänade mest turister som besökte kyrkan främst för att komma upp i tornet och beskåda utsikten. Men 1922 inleddes en omfattande restaurering vars målsättning var att förhindra ytterligare förfall samt att sätta den i tjänligt bruk. Restaureringen leddes av arkitekt Göran Pauli och omfattade förutom omfattande vård- och underhållsåtgärder även framtagning och konservering av 1400-tals målningarna. Dagens utseende härstammar i stort sett från denna restaurering. Ändringar under senare tid har främst handlat om underhållsåtgärder. Kyrkan fick en orgel 1954 och 1988 en dopfont. Orgeln är numera utbytt. Bänkinredning har aldrig installerats utan sittplatser har ordnats med hjälp av flytt- och stapelbara stolar.

Interiör, vy mot väster. Eventuellt fotograferad 1894. ATA.

Kyrkobyggnaden

Kumlaby kyrka är en enskeppig medeltida kyrka uppförd med smalare kor och halvrund absid i öster, torn i väster med västportal från senare tid. Norr om koret ligger sakristian med ett spetsigt välvt valv. Samtliga delar är uppförda av sandsten och skiffer, slätputsade och kalkavfärgade. De övre delarna av tornet som är en senare påbyggnad är även delvis uppförda av gråsten. Långhus och kor med absid vilar direkt på marken utan markerad sockel medan tornet som är några årtionden senare vilar på en sockel av fogad sandsten. I denna liksom i muren syns den ursprungliga södra dörröppningen till tornet. Även på södra långsidan av långhuset syns den ursprungliga södra ingången till kyrkan, med framtagen portalomfattning i putsen samt en markering av takanslutningen i fasaden av vapenhuset. Bredvid detta syns även den ursprungliga fönsteröppningen, strax ovanför den nuvarande från 1600-talet.

Sadeltaket över långhus och kor och absid är lagt med tjärat träspån, likaså tornetaket. Tornspiran avslutas upptill av en altan, upptagen under 1600-talet då kyrkan togs i bruk som skolbyggnad. Sakristians tak är däremot lagt med tegel.

Kumlaby kyrka sedd från nordost.

I interiören märks främst kalkmålningarna från 14- och 1600-talet. Tornkammaren är tunnvalvd med kalkmålningar från 1400-talet i valvet och på västra väggen. På östra väggen i gavelfältet ovanför öppningen mot långhuset finns bevarade dekorativa 1600-talsmålningar. Långhuset är uppdelat i två travéer med kryssvalv, i valvribbornas skärningspunkter finns målade 1600-tals dekorationer. I koret och i absiden är både väggar och valv täckta med 1400-tals målningar. Målningarna är i olika grad välbevarade men huvudsakligen framtagna och ifyllda vid restaureringen 1922.

Interiör, vy mot koret i öster.

Förutom kalkmålningarna präglas kyrkorummet av vitkalkade väggar med ursparade och brädklädda nischer för de ursprungliga fönsteröppningarna. I nordöstra hörnet har rests en predikstol från 1600-talet som tidigare har stått i Brahekyrkan, två oljor på pannå på respektive långhusvägg från 1600-talet, flankerade av samtida evangelistskulpturer. Altaret i koret är tillverkat av Johan Werner d.y och är också från 1600-talet. Samtliga äldre inventarier har flyttats hit från Brahekyrkan i samband med restaureringen 1922. Av moderna inslag märks en dopfunt i långhusets sydvästra hörn och triumfbågs-krucifixet av Eva Spångberg, båda från 1988.

Golvet i samtliga rum är lagt med rött tegel vilket lades in 1884 efter att det dåvarande trägolvet förfallit. I södra korväggen finns en nisch med piscina och i norra väggen två infällda sakramentsskåp, försedda med ekdörrar 1922. Östra korfönstret med avtrappad fönsternisch togs upp vid 1922 års restaurering och försågs då också med blyinfattat glas.

Kyrkan saknar bänkinredning samt orgel. Bänkinredningen har ersatts av lösa stolar som är stapelbara och som tas fram vid behov. En kororgel har funnits tidigare men klarade inte av kyrkans klimat och togs därför bort.

Kalkmålning i triumfbågen från 1400-talet, medeltida klocka och skulpterad Johannes från 1600-talet som ursprungligen stött i Brahekyrkan.

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Kumlaby kyrka är en ovanligt välbevarad medeltida stenkyrka. Genom att kyrkan under 1600-talet övergavs och istället inreddes till skola undslapp kyrkan flera efter annars vanlig utvidgningar och ändringar. T ex genom avsaknad av fast bänkinredning har man en ovanlig möjlighet att uppleva den medeltida rumsligheten i kyrkorummet. Förutom avsaknad av bänkinredning medverkar enkla byggnadsvolymer, avsaknad av orgelläktare samt en sparsam möblering av kyrkorummet till denna upplevelse.

I exteriören har kyrkan flera välbevarade drag som den har behållit sedan sin tillkomsttid, t ex den släta vitkalkade putsen, avsaknad av sockel på långhus, kor och absid, spån som taktäckningsmaterial på det högresta sadeltaket, enkla och samlade byggnadsvolymer och framtagna ursprungliga fönsteröppningar. Dessa drag är värdefulla för upplevelsen av kyrkans medeltida ursprung. Invändigt har kyrkan kalkmålningar från 1400-tal och 1600-tal, under de nuvarande lagren av kalkmåleri lär man även ha funnit äldre kalkmålningar. Väggar och valv har kvar sina ursprungliga skikt av kalk och puts under nuvarande påbättrade skikt, dessa är mycket värdefulla för framtida kunskap om kyrkans historia och utseende. Likaså gäller detta ursprungliga delar av murverk och bevarade ursprungliga rester av takstolarna. På vinden finns snidade delar av ursprungliga takstolar kvar över koret.

Några ursprungliga inventarier finns inte bevarade, de nuvarande inventarierna från 1600-talet är överflyttade från Brahekyrkan i samband med restaureringen 1922. De ovanligt få tillskotten från senare tid ger kyrkan ett tidsmässigt relativt homogent rum med i princip endast tre synliga tidsskikt; 1100-tal (murar), 1400-tal (valv och kalkmålningar) och 1600-tal (kalkmålningar och altare, predikstol och mfl inventarier).

De senaste renoveringar har syftat till endast underhålla kyrkans nuvarande utan att genomföra några ändringar. Vid kommande åtgärder i kyrkorummet är det viktigt med autentiska material i utförandet, att den medeltida rumsligheten inte ändras samt att ursprungliga material inte avlägsnas.

Sammanfattning

- Kyrkan utan sentida utbyggnader samt avsaknad av senare tiders bänkinredning ger en ovanlig möjlighet att uppleva ett medeltida kyrkorum i sin ursprungliga rumslighet.
- Kyrkan har framtagna och välbevarade kalkmålningar från två epoker, 1400-talets slut samt 1600-talets mitt som utgör en stor del av upplevelsen i kyrkorummet.
- Kyrkklockorna är troligen av mycket hög ålder, kanske rent av samtida med tornet (1200-talet). Avsaknad av inskription och deras form kan tyda på detta.
- I kyrkan finns ett fortfarande kopplat mekaniskt urverk av hög ålder som ännu ej har ersatts av ett elektriskt motordrivet urverk. Även de ålderdomliga klockorna som har antagits vara av samma ålder som kyrktornet (1200-tal) har som en av ytterst få klockor kvar sin manuella ringning med fotbräda och rep i regelbundet bruk.
- Ursprungligt material i kyrkan och skarvar mellan olika tidsskikt som är synliga har ett stort värde som källmaterial för förståelse av kyrkobyggnadens historia.
- Takstolen med delvis bevarade ursprungliga delar visar genom snidade detaljer att den varit avsedd att synas och därmed inte varit täckt före valvslagningen.
- Kyrkogården med sina mycket ålderdomliga gravvårdar från 1600-talet är en väsentlig del av kyrkomiljön och visar på en lång kontinuitet.

Det mekaniska urverket (numera ej i drift), altaret av Johan Werner d.y från 1600-talet, framtagna 1600-tals dekoration vid valvribbornas skärningspunkter i långhuset, samt vy av långhuset och tornrummet mot väster.

Händelsehistorik

- Ca 1125-75 Nybyggnad – kyrkan i sin helhet. Uppförd med långhus, kor och absid i romansk stil. Murverk av skiffer och sandsten från södra Visingsö, takstol av furu, och hammarband och taknock av ek. Årtalet 1135 som nämns i äldre skrifter är uppskattat efter Sverker den äldres regeringsperiod 1134 – 1156. (Löfström 1987 samt Danielsson 1929)
- 1175-1200 Nybyggnad – Torn. Tornet byggs troligen någon gång under 1100-talets slut. Tornet hade ursprungligen ingång på södra sidan. Det uppfördes i en våning och hade ingen förbindelse med kyrkan. Kyrkans huvudingång var på långhusets södra sida. (Löfström 1987 samt Danielsson 1929)
- 1400-talet Nybyggnad – sakristia. Sakristia med spetsbågigt tunnvalv uppförs. Datering är osäker, kan även ha uppförts tidigare. (Löfström 1987 samt Danielsson 1929)
- 1400-tal Ändring – ombyggnad – valvslagning. Den troligen ursprungliga öppna takstolen byggs för med två korsvalv över långhuset och ett över koret. (Danielsson, 1929)
- 1400-tal Arkitekturbunden utsmyckning – kalkmålningar. Valven och väggar målades, troligen i slutet av 1400-talet av målningarnas stil att döma. (Danielsson, 1929)
- 1636 Ändring. I samband med att Brahekyrkan uppfördes (då kallad Ströja kyrka) ändrades Kumlaby kyrka till trivialskola. I kyrkan inreddes tre klassrum; ett i koret, ett i långhuset och ett i tornet. De båda ingångarna på södra sidan i tornet och på långhuset murades igen och ersattes av en ingång på västra sidan på tornet. De små medeltida fönster på norra och södra sidan av långhuset murades igen och ersattes av större fyrkantiga – ett i tornrummets södra vägg, ett i långhusets södra vägg och två i långhusets norra vägg, samt ett i korets södra vägg. De medeltida kalkmålningarna kalkades över och ersattes av ornament i barockstil. Tornspiran kortades ner och en altan byggdes istället, för astronomiska studier. Tornur sattes in med siffertavlor åt norr, väster och söder. (Danielsson, 1929)
- 1754 Fram till och med 1754 var Kumlaby kyrkogård den enda begravningsplatsen på Visingsö. Detta år anordnades begravningsplats vid Brahekyrkan. Enligt uppgift minskade antalet begravingar i Kumlaby från och med 1754. (Danielsson, 1929)
- 1811 Ändring. Braheskolan flyttas från Visingsö till Jönköping. Kyrkobyggnaden stod mer eller mindre öde fram till 1876. Kyrktornet underhölls dock eftersom det bar upp de två kyrkklockorna som behövdes vid begravingarna som ännu genomfördes på kyrkogården. (Danielsson, 1929)
- 1823 Ändring. Församlingen får tillstånd att använda kyrkans långhus som sockenmagasin. Det inreds dock aldrig till detta eftersom kyrkobyggnaden var i för dåligt skick och det krävdes större insatser att få det i stånd. Endast kyrktornet underhölls tillräckligt. (Danielsson, 1929)

-
- 1841   Ändring. Taklutningen på tornet ökas för att uppnå bättre vattenavrinning. (Löfström 1987)
- 1863   Vård/underhåll. På anmodan från stiftets biskop renoverades kyrkobyggnaden. Tornaltanens spånbeklädnad ersattes med motsvarande panelbeklädnad, takfoten reparerades, ny dörr till tornrummet, reparation av trappuppgången till tornet, altanens golv plåtbekläddes. (Danielsson, 1929)
- 1868   Vård/underhåll. Nya fönster sattes in, fasaderna kalkströks, reparation av trappuppgång till tornet, torntaket sidor tjärades, reparation och inbyggnad av tornuret. Efter upprustningen användes kyrkobyggnaden som redskapsskjul och vagnsbod för både församlingens behov samt för den närliggande komministerbostaden. (Danielsson, 1929)
- 1876 - 1884   Ändring. Kyrkobyggnaden inreds och ställs i ordning som missionshus för sammankomster och föredrag. 1884 byggs ett riktigt missionshus och kyrkan lämnas åter öde. (Danielsson, 1929)
- 1883   Vård/underhåll. Nytt golv som plåtkläddes på tornaltanen. (Danielsson, 1929)
- 1884   Kyrkan stod huvudsakligen öde och fungerade mest som resmål för turister som utnyttjade tornet för utsiktens skull. Tornet med kyrkklockorna var dock i bruk och det ringdes inför helgmålsfirandet varje vecka. (Danielsson, 1929)
- 1884   Vård/underhåll. Torntaket tjärades och trägolvet i kyrkan togs bort och ersattes med ett tegelgolv. (Danielsson, 1929)
- 1893   Nya begravningsplatsen mitt emot Brahekyrkan invigdes vilket ledde till att allt förre begravingar skedde vid Kumlabys kyrkogård. (Danielsson, 1929)
- 1922   Restaurering ledd av arkitekt Göran Pauli, Stockholm, konservering och framtagning av kalkmålning av konservator C. L. Lundin från Söderala. Arbena omfattade lagning och komplettering av takstolen, ny panel på de flesta ställen på torn- och kyrkotaket, ny altan på tornet, nya urtavlor, lilla absidfönstret togs upp liksom fönstret i tornrummets västra vägg, absidens tak täcktes med kluven spån istället för med tegel varvid dess runda form åter kunde tas fram, ny dörr till trappuppgången, översyn av fönsterbågar och fönsterkarmar, de medeltida fönsternischerna i långhuset kläddes in med bräder för att inte framträda för mycket jämte de senare fönstren. Därtill mureri- och målningsarbeten. Kalkmålningarna knackades fram (vilka redan delvis hade knackats fram vid olika tillfällen på 1870-talet, 1888 och år 1910) och kompletterades. Målningarna togs fram i koret, på långhusets östra vägg och i tornrummet förutom dess östra vägg. På tornrummets östra vägg liksom i långhusets valv lät man de målade 1600-talsdraperingarna vara kvar och kompletteringsmålade dessa. Medeltida kalkmålningar togs även fram i långhuset med överkalkades igen då dessa ansågs harmoniera dåligt med 1600-tals målningarna. (Danielsson, 1929)
- 1935-36   Ändring – restaurering. Tornuret restaureras av Yngve Westerstrands Urfabrik. (ATA)

-
- 1937   Ändring. Det ovanför ingången inhuggna årtalet ”1868” togs bort. (ATA)
- 1940   Konservatorsarbeten på skulpturer och måleri utförda av Sven Wahlgren, Kalmar. (ATA)
- 1954   Fast inredning – orgel. Orgeln tålde inte fuktigheten i kyrkan och ersattes senare av ett harmonium. (ATA)
- 1954   Teknisk installation – el. (ATA)
- 1957   Konservatorsarbeten. Rengöring av nedsotade kalkmålningar. Utförd av Sven Wahlgren. (ATA)
- 1964   Vård/underhåll – exteriör. Tjärning av torntaket och annat virke, kalkstrykning av fasader. (ATA)
- 1969   Vård/underhåll. Lagning av sprickor i putsen, tjärning av takspån på torn och absid. Samtidigt gjordes en del ändring i interiören vad gäller nya stapelbara stolar, kormatta osv. (ATA)
- 1987   Ändring – restaurering. Översyn och vård/underhållsåtgärder på tak och fasader. Bland annat nytt spån på absidens tak, ny takpapp, fasadrenovering där cementlagningar togs bort och ersattes med kalkputs, två dragstag monteras i tornet. (JLM)
- 1988   Specifika inventarier – dopfunt. Ny dopfunt formgiven av finsnickaren James Prowse, Visingsö, av oljad visingsök. (JLM)

Källhänvisningar

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv. (JLST)

Antikvarisk topografiska arkivet, Stockholm, genom kopior i länsstyrelsens arkiv. (ATA)

Litteratur

Danielsson, J.M, *Kumlaby kyrka och kyrkogård på Visingsö*, Växjö 1929

Hederström, Christine, *Kulturhistorisk utredning, Jönköpings kommun, landsbygden. Rapport nr 17*, Jönköpings läns museum 4/1988

Möllerström, E. H., ”Visingsö socken”, ur Erixon, Sigurd, mfl, (red.) *Sveriges bebyggelse : statistisk-topografisk beskrivning över Sveriges städer och landsbygd. Landsbygden. Jönköpings län, del III*, Uddevalla 1956

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: B126/05
Beställare: ..... bsv arkitekter och ingenjörer, Värnamo
Fastighetsägare: ..... Visingsö församling, Svenska kyrkan
Rapportansvarig: ..... Jonas Haas
Foto: ..... Jonas Haas
Län: ..... Jönköpings län
Kommun: ..... Jönköpings kommun
Socken: ..... Visingsö socken
Fastighetsbeteckning: ..... Kumlaby 1:1
Belägenhet: ..... Ekonomiska kartans blad Visingsö 7E 7c, 1993

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv